

Юридичні науки

УДК 341.44

Голега Ірина Миколаївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Голега Ирина Николаевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Golega Irina

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Ковпик Ольга Сергіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Ковпик Ольга Сергеевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Kovpyk Olha

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Усманов Юрій Ільдарович

кандидат юридичних наук, асистент,

асистент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Усманов Юрий Ильдарович

*кандидат юридических наук, ассистент,
ассистент кафедры международного права*

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Scientific director:

Usmanov Yuri

*Candidate of Legal Sciences, Assistant,
Assistant Lecturer of the International Law Department
Yaroslav Mudryi National Law University*

**ПРОБЛЕМИ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ В УКРАЇНІ
ПРОБЛЕМЫ РАТИФИКАЦИИ РИМСКОГО СТАТУТА В УКРАИНЕ
PROBLEMS OF RATIFICATION OF THE ROME STATUTE IN
UKRAINE**

Анотація. Стаття присвячена причинам зволікань, які постали на шляху до ратифікації Римського статуту. Зокрема, розглядається висновок Конституційного Суду України щодо невідповідності Римського статуту Конституції України. Наводяться думки юристів, які наголошують на тому, що Висновок був наданий завчасно, до початку функціонування Міжнародного кримінального суду. Також з'ясовується ставлення суспільства до ратифікації Римського статуту на початку 2000-х років, і про те як воно змінилося після кривавих подій на Майдані, анексії Криму та бойових дій на Сході України. Наводиться пояснення представників влади стосовно відстрочення ратифікації на «трирічний термін». Підкреслено, що ратифікація Римського статуту – це одне із зобов'язань, яке передбачено Угодою про Асоціацію з Європейським Союзом.

Зроблено акцент на ролі і важливій участі громадськості в прискоренні ратифікації Римського статуту задля відновлення справедливості та притягнення до відповідальності винних у скоєнні міжнародних злочинів.

Ключові слова: *принцип комплементарності, Міжнародний кримінальний суд, Римський Статут, ратифікація, міжнародні зобов'язання України.*

Анотація. *Стаття посвячена причинам промедлений, которые появились на пути к ратификации Римского статута. В частности, рассматривается заключение Конституционного Суда Украины о несоответствии Римского статута Конституции Украины. Приводятся мнения юристов, которые отмечают, что Вывод был предоставлен заблаговременно, до начала функционирования Международного уголовного суда. Также выясняется отношение общества к ратификации Римского статута в начале 2000-х годов, и о том, как оно изменилось после кровавых событий на Майдане, аннексии Крыма и боевых действий на Востоке Украины. Приводится объяснение представителей власти относительно отсрочки ратификации на «трехлетний срок». Подчеркнуто, что ратификация Римского статута - это одно из обязательств, которое предусмотрено Соглашением об ассоциации с Европейским Союзом.*

Сделан акцент на роли и важной участия общественности в ускорении ратификации Римского статута для восстановления справедливости и привлечения к ответственности виновных в совершении международных преступлений.

Ключевые слова: *принцип комплементарности, Международный уголовный суд, Римский Статут, ратификация, международные обязательства Украины.*

Summary. *The article is devoted to the causes of procrastination that arose on the way to ratification of the Rome Statute. In particular, the conclusion of the Constitutional Court of Ukraine regarding the inconsistency of the Rome Statute of the Constitution of Ukraine is considered. The opinions of lawyers are emphasized, which emphasize that the Opinion was provided in advance, prior to the operation of the International Criminal Court. It also reveals the attitude of society to the ratification of the Rome Statute in the early 2000s, and how it changed after the bloody events on the Maidan, the annexation of the Crimea and hostilities in the East of Ukraine. The explanation of the authorities regarding the postponement of ratification for a "three-year term" is provided. It is emphasized that the ratification of the Rome Statute is one of the obligations stipulated by the Association Agreement with the European Union.*

The emphasis is placed on the role and importance of public participation in accelerating the ratification of the Rome Statute in order to restore justice and bring to justice the perpetrators of international crimes.

Key words: *the principle of complementarity, the International Criminal Court, the Rome Statute, ratification, the international obligations of Ukraine.*

Постановка проблеми. У 2018 році міжнародне співтовариство відзначало 20-ту річницю прийняття Римського Статуту Міжнародного кримінального суду. Не зважаючи на те, що Україна брала активну участь у розробці Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – РС МКС) і підписала його 20 січня 2000 року, навіть через 18 років не відбулося його ратифікації. Це питання є актуальним і дискусійним як на науковому рівні, так і серед громадськості. Особливої значимості проблема нератифікації набула після трагічних подій, що розпочалися в листопаді 2013 року. Лідери Майдану неодноразово обіцяли забезпечити негайну ратифікацію РС з метою притягнення до відповідальності винних у

масових порушеннях прав людини під час подій, пов'язаних із Майданом. Після початку збройного конфлікту, анексії Криму, воєнних дій в Донецькій і Луганській областях, а також нещодавніх подій, що відбулися в Азовському морі та Керченській протоці, питання відповідальності за серйозні міжнародні злочини стало ще більш актуальним.

Обрана тема досліджувалась такими науковцями як М. М. Гнатівським, О. В. Задорожнім, П. Д. Пилипенко, С. П. Кучевською, О. В. Сенаторовою та В. Є. Скоморохою.

Весь спектр проблем науковцями на даний час не досліджений, адже виникають все нові обставини щодо реальних причин затримки в ратифікації РС МКС, які потребують подальшого дослідження в світлі теперішніх подій.

Метою даної статті є аналіз причин зволікання на шляху до ратифікації Україною РС МКС та можливі варіанти владнання всіх необхідних питань, враховуючи переваги, які отримає Україна після імплементації РС в національне законодавство, що допоможуть їй заповнити прогалини права і його застосування при здійсненні правосуддя.

Виклад основного матеріалу. Проблема ратифікації РС виникла ще з самого початку його підписання в 2000-му році в період президенства Леоніда Кучми, який не подав його на ратифікацію до Верховної ради, а відправив до Конституційного суду України (далі – КСУ), а той у 2001 році визнав ратифікацію неконституційною. В даному висновку головна теза заключається в тому, що РС визнається таким, що не відповідає Конституції України, в частині, що стосується положень абзацу десятого преамбули та ст. 1 Статуту, за якими «Міжнародний кримінальний суд... доповнює національні органи кримінальної юстиції» [1]. Складається враження, що керівництво нашої держави вже протягом скількох років побоюється саме цієї фрази, що МКС доповнює національні органи правосуддя. Можливо це саме побоювання того, що МКС стане над

національними судами чи перебере на себе більшу частину їх повноважень. Однак, саме комплементарний характер діяльності Суду дає змогу зрозуміти, що МКС аж ніяк не збирається узурпувати судову владу чи перебирати її повноваження. П. Д. Пилипко зазначає, що суть цієї так званої засади комплементарності якраз і полягає в тому, що МКС не доповнює, а діє в поєднанні, разом, паралельно з судовими органами країн-учасниць РС. Англійське слово «complementary» та французьке «complementaire», як виявляється, мають латинське походження і крім свого основного значення – «додатковий» тлумачаться також як: узгоджувати разом, допомагати зробити один одного краще, разом доповнювати [2, с. 4]. Стаття 17 РС подає тлумачення «засади комплементарності», в якій наголошується, що «справа про кримінальне переслідування є підсудною МКС лише тоді, коли держава, громадянином якої є особа, не має волі або не здатна провести ефективно розслідування вчиненого нею злочину» [3]. На нашу думку, слушне зауваження зробив М. М. Гнатовський, зазначаючи, що висновок у справі про Римський статут було надано КС України у той час, коли не існувало жодної практики застосування принципу комплементарності власне МКС (який почав функціонувати лише у 2003 році) та його тлумачень Асамблеєю держав-учасниць. На сьогодні ж варто погодитися з твердженням О. В. Задорожного, що принцип комплементарності є не проблемою, а, навпаки, гарантією від неправомірного втручання Міжнародного кримінального суду у компетенцію національних судових органів, і покликаний не обмежити обсяг суверенітету держави, а, навпаки, захистити його [4]. Виходячи з вище викладеного, науковці і сама громадськість розуміють, що основою діяльності МКС є допомога тим країнам, які з ним співпрацюють. Впровадження МКС сприятиме цілісності системи правосуддя України шляхом заповнення тих прогаліни, які національні органи правосуддя не здатні подолати самі.

Якщо на початку 2000-х років не було бурхливої реакції з боку народу, то в 2013 році українське суспільство в прямому сенсі почало боротися за інтеграцію України в Європейський Союз, за підписання Угоди про асоціацію України з ЄС (далі – Угоди), яка містить в собі статтю присвячену імплементації РС МКС. Однак, Президент тих років Віктор Янукович, зірвав підписання Угоди, що стало наслідком кривавих подій на Майдані. В свою чергу чинний Президент України Петро Порошенко виявився дещо кмітливішим ніж його попередники, адже публічними обіцянками показував заінтересованість у прийнятті РС, стосовно цього були прийняті зміни до Конституції України, що наша країна може визнати юрисдикцію МКС. Зважаючи на те, що Конституція України – це основний закон держави, норми якого є нормами прямої дії, які мають бути чітко сформульованими і передбачуваними у своєму застосуванні, що відповідає принципу юридичної визначеності, вважаємо, що зазначена конструкція «може визнати» в даному питанні є недоцільною, адже наша держава повинна чітко висловлювати свої прагнення і впевнено стояти на своїх позиціях, а не використовувати словесну золоту середину лише на папері. В даному випадку, Україна виглядає як голодний пес, якому кидають кістку для того, щоб він на певний час перестав скавчати. Звісно, певні зрушення в процесі ратифікації є, але вони настільки обставлені перепонами, які ставляться керівництвом нашої держави, що це є підґрунтям недовіри з боку громадськості і продовженням тенденції небажання ратифікації РС з боку представників політичної влади. Доказом цьому слугує, що положення про можливість визнання юрисдикції МКС набирає чинності через три роки з дня опублікування Закону про внесення змін до Конституції України в частині правосуддя. Однозначної відповіді на те, що слугувало підставою такою відстрочки, немає. Першою, хто намагався внести ясність у дії Президента, була віце-спікер парламенту Оксана Сироїд, яка зазначила, що відповідний

період потрібен для гармонізації українського законодавства і для внесення до Кримінального Кодексу України понять «воєнних злочинів» і «злочинів проти людяності». Заступник голови адміністрації президента Олексій Філатов свого часу заявив, що таке відтермінування на три роки пов'язане саме з переживаннями за українських військових, які вимушені брати участь у збройному конфлікті, і на яких можливе поширення юрисдикції МКС [5]. Слідуючи логіці Адміністрації Президента війна має закінчитися приблизно через три роки, після спливу яких боятися за військових України не буде потреби. Однак, таке твердження є помилковим, адже звернувшись до РС, можна дійти висновку, що МКС уповноважений також за власною ініціативою почати розслідування воєнних злочинів в Донецькій і Луганській областях, враховуючи ті, що вчинені українцями. Ми визнаємо таку думку недостатньо обґрунтованою, щоб вважати її реальною причиною у зволіканні з ратифікацією.

Не дивлячись на відсутність такої ратифікації, Україна визнала юрисдикцію МКС, шляхом подання двох звернень відповідно до п.3 ст.12 Римського статуту, що дає право Суду розглядати злочини, які входять до його юрисдикції стосовно всіх злочинів, які були скоєні на території України з 20 лютого 2014 року та з початку військової агресії Російської Федерації проти нашої держави. Зазначене вище визнання має безстроковий характер. Такі дії нашої держави свідчать про відсутність дійсного бажання України стосовно дотримання всіх положень РС як у світлі минулих років, так і стосовно нашого майбутнього.

В суспільстві існувала ще одна думка, стосовно того, чи є взагалі сенс ратифікувати РС, адже як будуть притягатися до відповідальності громадяни Російської Федерації, які вчиняють воєнні злочини на території нашої країни, якщо вони також не імплементували РС. Це твердження також оспорюється тим, що до відповідальності в принципі можна притягнути будь – кого. Якщо Україна стане учасницею РС, то громадяни

РФ, які вчинили міжнародні злочини і знаходяться на нашій території, зможуть бути затримані і постати перед судом.

Не дивлячись на те, що процес ратифікації РС з 2015 року зрушився, але при цьому він відбувається занадто повільно, адже законопроект про внесення змін до Кримінального кодексу України ще не був розглянутий. Але, при цьому зростає діяльність громадських організацій, які закликають представників державної влади ратифікувати РС МКС. Зокрема, голова правління Центру громадських свобод Олександра Матвійчук наголошує: "Ратифікація статуту – це не просто виконання міжнародних зобов'язань України. Це потрібно нам, адже йдеться про наше минуле, яке ознаменувалося трагічними подіями революції, окупації Криму та збройної агресії на Донбасі, а також про майбутнє, бо ми хочемо жити в країні, де жодній партії більше не прийде в голову розстрілювати мирних протестувальників. У червні 2019 року спливе час трирічної відстрочки для прийняття важливого для країни рішення. І ми вимагаємо від усіх політичних сил, які зараз збираються на виборчі перегони, - ратифікувати Римський статут [7]. Крім того, більшість із громадян нашої держави, які захищали та захищають суверенітет та територіальну цілісність нашої держави, знають, що таке полон та примусова праця, жорстоке поводження. Для них важливим є відновлення справедливості та покарання винних незалежно від посади та статусу в суспільстві. Важливо довести, що ми всі люди, і кожен хоче отримувати людяне поводження з собою, а на війні про це часто забувають. Європейський Союз теж підтримує ратифікацію РС МКС Україною. "Протягом останніх чотирьох років Україна стикається з військовою агресією. Ця військова агресія призвела до тисяч жертв і багатьох правопорушень прав людини та міжнародного гуманітарного права. Важливо, щоб ці правопорушення не залишалися без наслідків для порушників і злочинців. Законодавча база має бути встановлена для тих людей, проти яких були скоєні злочини.

Саме для цього можна використовувати Римський статут як ефективний інструмент у боротьбі проти безкарності», - зазначив Мінгареллі [8].

На додачу до всього вище переліченого, міжнародне співтовариство визнає дії Російської Федерації як акт агресії. Зокрема, стосовно останніх подій, що відбулися в Керченській протоці, то на факт захоплення полонених має поширюватися міжнародне гуманітарне право. Крім того, ратифікація РС надасть змогу притягнути до відповідальності вище керівництво військових сил за незаконний полон українських моряків.

Висновок. Дослідивши причини у затримці ратифікації РС МКС, ми дійшли висновку, що єдиною вагомою причиною є невідповідність РС Конституції України. Звісно, процес внесення змін до основного закону держави є нелегким і довготривалим, але можливим і навіть необхідним, тим паче за 18 років зазначену колізію можна було усунути і виконати своє міжнародне зобов'язання, яке є важливим при обранні Україною курсу на євроінтеграцію. Для соціальної та демократичної держави, людина є найвищою цінністю і тому необхідно забезпечувати дотримання її природних та невід'ємних прав, які з трагічними подіями були порушені та порушуються далі. Для людей найголовніше – відновлення справедливості, а ратифікація РС в цьому допоможе, адже надасть МКС можливість притягнути винних до відповідальності, враховуючи не тільки рядових військовослужбовців Російської Федерації, а й вище керівництво за здійснення актів агресії проти України. Таким чином, здається правильним вважати, що затримка в ратифікації це більш політичне явище, яке свідчить про те, що поки влада сама не захоче розслідувати найтяжчі злочини в історії людства, до того часу буде існувати безкарність на теренах України. Тож сподіваємося, що представники влади в 2019 році перейдуть від красномовних обіцянок до реальних дій, що сприятимуть ратифікації РС МКС.

Література

1. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) № 3-в/2001 від 11 липня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01>
2. Пилипенко П.Д. Проблеми ратифікації Римського статуту: реальні й надумані // Актуальні проблеми соціального права: матеріали всеукр. «круглого столу», присвяч. 40-річчю каф. соц. права, 1 квіт. 2016 р. / Каф. соц. права Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, Укр. центр соц.-прав. дослідж.; [редкол.: П.Д. Пилипенко та ін.]. – Львів : Кафедра соціального права Львівського національного університету імені Івана Франка, 2016. – С. 3-7.
3. Римський статут Міжнародного кримінального суду: Міжнародний документ від 17 липня 1998 року / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588
4. Задорожній О. Внесення змін до Конституції України. Визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду та інших міжнародних судових органів / О. Задорожній // ЕСПРЕСО ТВ. - 2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://espreso.tv/blogs/2015/06/13/vnesennya_zmin_do_konstytuciyi_ukr_ayiny_vyznannya_yurysdykciyi_mizhnarodnogo_kryminalnogo_sudu_ta_inshykh_mizhnarodnykh_sudovykh_organiv
5. Чому Порошенко боїться Міжнародного кримінального суду? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/01/22/7043714/>

6. Правозахисники закликають ВР якнайшвидше ратифікувати Римський статут: чому він такий важливий для України? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://humanrights.org.ua/material/nastupnogo_roku_zbigaje_strok_vidst_rochki_ratifikaciji_rimskogo_statutu_parlamentom_chomu_cej_dokument_tak_vazhlij_dlja_ukrajini?fbclid=IwAR0Nxm_aMj34sD8gy_KgO9eR-YS40nRtmcmOPBZDG9EdzSDZgBd-Jv1Sr6k
7. ЄС закликає Україну наступного року почати ратифікацію Римського статуту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2581133-es-zaklikae-ukrainu-nastupnogo-roku-pocati-ratifikaciju-rimskogo-statutu.html>

References

1. Vysnovok Konstytucijnogho Sudu Ukrainy u spravi za konstytucijnym podannjam Prezydenta Ukrainy pro nadannja vysnovku shhodo vidpovidnosti Konstytuciji Ukrainy Rymsjkogho Statutu Mizhnarodnogho kryminalnogho sudu (sprava pro Rymsjkyj Statut) # 3-v/2001 vid 11 lypnja 2001 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01>.
2. Pylypenko P.D. Problemy ratyfikaciji Rymsjkogho statutu: realjni j nadumani // Aktualjni problemy socialjnogho prava: materialy vseukr. «krughlogho stolu», prysvjach. 40-richchju kaf. soc. prava, 1 kvit. 2016 r. / Kaf. soc. prava Ljviv. nac. un-tu im. Ivana Franka, Ukr. centr soc.-prav. doslidzh.; [redkol.: P.D. Pylypenko ta in.]. – Ljviv : Kafedra socialjnogho prava Ljvivsjkogho nacionaljnogho universytetu imeni Ivana Franka, 2016. – S. 3-7.
3. Rymsjkyj statut Mizhnarodnogho kryminalnogho sudu: Mizhnarodnyj dokument vid 17 lypnja 1998 roku / Oficijnyj veb-sajt Verkhovnoji Rady

- Ukrajiny: [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588
4. Zadorozhnij O. Vnesennja zmin do Konstytuciji Ukrajiny. Vyznannja jurydyktsiji Mizhnarodnogo kryminalnogo sudu ta inshykh mizhnarodnykh sudovykh orghaniv / O. Zadorozhnij // ESPRESO TV. - 2015 [Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu: https://espresso.tv/blogs/2015/06/13/vnesennya_zmin_do_konstytuciyi_ukrayiny_vyznannya_yurydyktsiyi_mizhnarodnogo_kryminalnogo_sudu_ta_inshykh_mizhnarodnykh_sudovykh_organiv
 5. Chomu Poroshenko bojitjsja Mizhnarodnogo kryminalnogo sudu? [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/01/22/7043714/>
 6. Pravozakhysnyky zaklykajutj VR jaknajshvydshe ratyfikuvaty Rymskij statut: chomu vin takyj vazhlyvyj dlja Ukrajiny? [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: https://humanrights.org.ua/material/nastupnogo_roku_zbigaje_strok_vidst_rochki_ratifikaciji_rimskogo_statutu_parlamentom_chomu_cej_dokument_tak_vazhlivij_dlja_ukrajini?fbclid=IwAR0NxM_aMj34sD8gy_KgO9eR-YS40nRtmcmOPBZDG9EdzSDZgBd-Jv1Sr6k
 7. JeS zaklykaje Ukrajinu nastupnogo roku pochaty ratyfikaciju Rymsjkogho statutu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2581133-es-zaklykae-ukrainu-nastupnogo-roku-pocati-ratifikaciju-rimskogo-statutu.html>